

Wrocław, dnia 08 kwietnia 2019 r.

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Dariusza Czekaja
pt. „Wojsko a społeczność lokalna – wzajemne relacje. Studium przypadku na
przykładzie 21. Brygady Strzelców Podhalańskich”.**

Recenzent: Prof. dr hab. JAN MACIEJEWSKI

Miejsce pracy: Uniwersytet Wrocławski

Data wykonania recenzji: 08.04.2019 r.

Oświadczenie: Recenzent oświadcza, że nie posiada żadnych interesów w odniesieniu do recenzowanej pracy doktorskiej, a problematyka naukowa projektu mieści się w głównym nurcie jego zainteresowań badawczych.

Zgodnie z decyzją Rady Wydziału Socjologiczno-Historycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego w Rzeszowie przedkładał recenzję pracy doktorskiej mgr. Dariusza Czekaja. Pracę doktorską pt. *Wojsko a społeczność lokalna – wzajemne relacje. Studium przypadku na przykładzie 21. Brygady Strzelców Podhalańskich* doktorant zrealizował pod kierunkiem naukowym dr. hab. Eugeniusz Moczuka, prof. PRz i promotor pomocniczej dr Anety Baranowskiej.

Całość przedstawionej do oceny dysertacji oceniam pozytywnie i uzasadnię swoje stanowisko w dalszej części recenzji, wskazując także dyskusyjne uwagi, do których Doktorant odniesie się w trakcie publicznej obrony. Recenzowana praca naukowa utrzymana jest w dyscyplinie nauk socjologicznych, z uwzględnieniem podejścia nauk o bezpieczeństwie, co jest dowodem na swoistą interdyscyplinarność w dążeniu do zrealizowania zakładanych rezultatów badań własnych. Praca doktorska jest 352-stronicowym studium, w którym podjęto autorską analizę problematyki relacji cywilno-

wojskowych w społecznościach lokalnych, które to relacje w Polsce nie są przedmiotem częstych badań. Recenzowana dysertacja składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów podzielonych na część teoretyczną, metodologiczną i prezentację wyników zrealizowanych badań oraz z zakończenia, bibliografii, wykazów tabel, zdjęć, rysunków i map oraz załączników z przedstawionym instrumentarium badawczym.

Po wstępnym oglądzie stwierdzam, że przedstawiona do recenzowania rozprawa doktorska została poprawnie opracowana. Zarówno w warstwie rzeczowej, obejmującej m.in. treści merytoryczne i przedmiotowe, jak i w warstwie formalnojęzykowej. Posiada logiczną strukturę i nie budzi zastrzeżeń przy „pierwszym” czytaniu. Recenzowana rozprawa doktorska jest wystarczająco obszerna i stanowi oryginalne rozwiązanie naukowe podjętej problematyki lokującej się w socjologii ogólnej, ale przede wszystkim w socjologii wojska i socjologii grup dyspozycyjnych oraz w naukach o bezpieczeństwie.

Ponadto należy podkreślić, iż swoista specyfika problematyki badania wojska podjęta przez Doktoranta jest szczególnie istotna z uwagi na zmianę roli, jakiej uległo wojsko wraz z otwarciem się tej instytucji na społeczeństwo. Zmieniło się zarówno wojsko, jak i jego postrzeganie, co wiązało się niewątpliwie ze zmianą sytuacji geopolitycznej na świecie. Obecnie o sile militarnej państwa decydują nie tylko czynniki ekonomiczne i gospodarcze. Istotnym elementem są również czynniki społeczne, w tym relacje ze społeczeństwem. Szczególnie interesujące w tym kontekście są relacje cywilno-wojskowe, które wpisują się w sferę zainteresowań socjologów jako jeden z obszarów, w którym prowadzone są badania nad wojskiem. Podjęcie socjologicznych badań w tym zakresie jest ważne i może być wykorzystane zarówno przez wojsko, jak i cywilną część społeczeństwa. Relacje cywilno-wojskowe można rozpatrywać na różnych poziomach społecznych, od mikro-, poprzez mezzo- aż do makrosocjologicznego. Badania na każdym z tych poziomów mają inny charakter i swoje ograniczenia wynikające z przyjętej skali. W badaniach na poziomie makrosocjologicznym szczególnym zainteresowaniem cieszą się badania dotyczące opinii o instytucji wojska, czy też zaufania społecznego do wojska. Obszar ten jest dość często polem badań i publikacji naukowych. Poziom

mikrosocjologiczny skupiając się na bezpośrednich relacjach, utrudnia formułowanie uogólnień o charakterze makro. Poziom mezzosocjologiczny z kolei daje możliwość prowadzenia badań w mniejszych, zintegrowanych strukturach wojskowych, takich jak pododdziały, czy nawet „związki taktyczne” funkcjonujące jako jednostki wojskowe w określonej przestrzeni społecznej „czasu pokoju”. Wówczas społeczność lokalna musi być rozumiana definicyjnie. Dlatego też prowadzone badania na temat relacji cywilno-wojskowych zachodzących w danej społeczności lokalnej, powinny obejmować nie tylko samych mieszkańców tych społeczności, ale także wszelkie instytucje, organizacje czy zrzeszenia zaspokajające potrzeby egzystencjonalne mieszkańców, jak też osoby i instytucje, które są odpowiedzialne za funkcjonowanie tych społeczności jako przedstawiciele samorządu terytorialnego. Wówczas ograniczony terytorialnie zasięg miasta czy miejscowości pozwala powiązać daną społeczność lokalną i jej mieszkańców z konkretną „jednostką wojskową” funkcjonującą na danym terenie.

Odnosząc się jeszcze do całości dysertacji, podkreślam, iż podjęta w recenzowanej pracy doktorskiej problematyka zasługuje na uwagę, ponieważ wyselekcjonowane zagadnienia badawcze, szczególnie na poziomie mezzosocjologicznym, nie są zbyt często eksplorowane naukowo w Polsce.

Ponieważ Doktorant, moim zdaniem, w pełnym zakresie nabył kompetencje badacza społecznego, dlatego w sposób obiektywny oraz interesujący zaprezentował oryginalne rozwiązania naukowe możliwe do zastosowania w sferze praktyki systemu bezpieczeństwa militarnego. Założony przez Doktoranta główny cel został adekwatnie dostosowany do wypracowanej problematyki badawczej poprzez jego ujęcie pod kątem trzech zasadniczych funkcji: eksploracyjnej (wyjaśniającej), opisującej oraz wyjaśniającej.

W pierwszym rozdziale przedstawione zostały wybrane teoretyczne aspekty funkcjonowania militarnych grup dyspozycyjnych we współczesnej nauce. Doktorant dokonał analizy funkcjonowania wojska w podejściu socjologii wojny, socjologii wojska oraz socjologii grup dyspozycyjnych. Opisując rozwój tych subdyscyplin, wskazał ich genezę i główne nurty naukowe, jak również ich rozwój i przemiany. Dokonał opisu grup

dyspozycyjnych wraz z ich podziałem i cechami wyróżniającymi na tle innych grup systemu bezpieczeństwa w społeczeństwie. Posłużyło to do przedstawienia wojska jako militarnej grupy dyspozycyjnej oraz dokonania socjologicznej analizy jego funkcjonowania.

Drugi rozdział Doktorant poświęcił analizie wojska w perspektywie instytucji społecznej, zaprezentował także różne sposoby definiowania tego pojęcia w socjologii oraz cechy, jakie instytucja ta powinna posiadać. W dalszej kolejności dokonał opisu wojska jako instytucji społecznej, przybliżając jego rolę w społeczeństwie. Następnie zdefiniował cechy systemu społecznego w różnych koncepcjach, a także dokonał systemowego oglądu wojska. Trzecim ujęciem, jakie zastosował Autor pracy, jest przedstawienie wojska jako organizacji społecznej wraz z jej strukturą, cechami i zależnościami.

Trzeci rozdział poświęcony jest 21. Brygadzie Strzelców Podhalańskich. Doktorant przedstawił w nim historię jej powstania, chronologię wydarzeń związanych z tą jednostką i przemiany, jakie w niej następowały. Autor zwrócił uwagę na szczególne tradycje, jakie dziedziczy i kultywuje ta formacja wojskowa oraz specyficzne dla niej elementy tożsamościowej symboliki podhalańskiej. W dalszej części dokonał analizy formalnej Brygady, przedstawiając jej strukturę i zadania. W sposób szczególny odniósł się do udziału żołnierzy 21. BSP w operacjach i misjach pokojowych na przestrzeni lat wraz z charakterystyką tych misji. Co ważne nie poprzestał na prezentacji wojskowych aspektów funkcjonowania Brygady, ale również zwrócił uwagę na kontekst społeczny. Opisał związki ze społecznością lokalną, w tym współpracę ze szkołami i z innymi instytucjami oraz władzami samorządowymi.

Czwarty rozdział Doktorant poświęcił przedstawieniu wypracowanych metodologicznie podstaw badań własnych, opisał przedmiot i cel badań tak w wymiarze poznawczym, jak i praktycznym, oraz dokonał operacjonalizacji pojęć. W dalszej kolejności przedstawił problemy badawcze i hipotezy zastosowane w trakcie badań. Następnie opisuje metody i techniki badawcze, jak również przebieg badań. W podsumowaniu rozdziału scharakteryzował populację objętą badaniami.

W piątym rozdziale przedstawiono wyniki badań dotyczących społecznych aspektów postrzegania wojska poprzez społeczność lokalną oraz ocenę socjologiczną relacji cywilno-wojskowych z perspektywy mieszkańców miast, w których stacjonują żołnierze, a także zestaw oczekiwań społecznych względem zaangażowania się wojska w życie społeczne.

Rozdział szósty stanowi kontynuację prezentacji wyników badań empirycznych. Doktorant nie tylko skupia się na analizie wyników badań ilościowych prowadzonych pośród żołnierzy, ale i uzupełnia wynikami badań jakościowych. Charakteryzuje więzi panujące pomiędzy żołnierzami wewnątrz jednostki i więzi ze społecznością lokalną, z perspektywy żołnierzy. Dodatkowym elementem rozdziału jest ocena działalności Stowarzyszenia Honorowych Podhalańczyków i roli jego członków w kształtowaniu więzi cywilno-wojskowych na podstawie wyników badań jakościowych,

Doktorant przeprowadził badania obejmujące pięć miast i dziesięć Jednostek Wojskowych od Dowództwa 21. Brygady Strzelców Podhalańskich poprzez podległe jednostki rozlokowane w pięciu garnizonach. Istotną wartością naukową dysertacji jest zebranie opinii opozycyjnych środowisk, zarówno cywilnego, jak i wojskowego, co daje szansę dokonania porównania poglądów na te same zjawiska. Umożliwiło to dodatkowo wskazanie obszarów, w których istnieją istotne różnice współżycia między tymi grupami. Takie podejście Doktoranta dało podstawy do dokonania generalizacji i przygotowania propozycji do implementacji w praktyce życia społecznego. Przedstawiono trafnie wnioski mające zastosowanie nie tylko dla wojska w prowadzeniu działalności związanej z kontaktem zarówno z instytucjami, jak i mieszkańcami, ale również dla środowiska cywilnego. Dzięki takiemu podejściu obie strony mogą generować racjonalne oczekiwania oraz rozumieć potrzeby i ograniczenia tych dwóch środowisk.

Kolejnym elementem godnym podkreślenia w rozprawie jest socjologiczna analiza funkcjonowania grupy w dużej mierze „cywilnej”, jaką tworzą członkowie Stowarzyszenia Honorowych Podhalańczyków. Badania jakościowe oparte na wywiadach z przedstawicielami władz samorządowych, świata nauki, kleru czy przedsiębiorców rysują kolejny obraz relacji na styku wojska ze społecznością cywilną. Istotne jest wojsko ze względu na opiniotwórczą rolę, jaką odgrywają w swoich środowiskach lokalnych jego członkowie, stanowiąc liderów społeczności lokalnych, a poprzez to kreując postawy społeczne wobec wojska.

Jeśli chodzi o „słabsze” miejsca dysertacji, wskazuję, iż Doktorant w swoich badaniach jedynie zdawkowo „wyeksponował siły” oddziaływujące na uczestnikach misji i operacji pokojowych, dokonując oceny zbyt pobieżnej ich funkcjonowania jedynie w środowisku wojskowym. Szerszy kontekst i opinia strony cywilnej, zwłaszcza o żołnierzach poszkodowanych podczas działań zagranicznych, na pewno wzbogaciłaby pracę, ale i można zamieścić książkę post doktorskiej. Zagadnienia te obecnie stanowią element zainteresowania społecznego, natomiast w sferze naukowej publikacje na ten temat są nieliczne.

Jak prawie każda, także i ta praca doktorska nie jest wolna od drobnych błędów różnego typu, w tym błędów stylistycznych, interpunkcyjnych czy edytorskich.

Mając na uwadze wagę problematyki, jaka została podjęta w pracy doktorskiej, w trybie recenzji formułuję obszarowe zagadnienia, na które oczekuję od Doktoranta odpowiedzi podczas publicznej obrony:

1. Proszę wymienić i opisać strefy wpływu obecności wojska na społeczności lokalne i przybliżyć odbiór społeczny relacji.
2. Jaki jest wymiar praktyczny dysertacji i możliwości zastosowania wyników badań w wojsku.
3. Wzór osobowy a wzór społeczny oficera WP.

Trudno o wypracowaną konkluzję recenzji, bowiem jest oczywista, stąd kończąc moją ocenę, stwierdzam, na podstawie pogłębionej lektury przedłożonej dysertacji doktorskiej, i z całym przekonaniem podkreślam, że poczynione przeze mnie krytyczne uwagi nie ujmują niczego z poniesionego przez Doktoranta całościowego wysiłku badawczego. Jest to oryginalna i ważna socjologiczna praca, w której mgr Dariusz Czekaj wskazuje i bada zjawiska społeczne mające wpływ na stan bezpieczeństwa naszego kraju. Jestem usatysfakcjonowany, bowiem wyniki badań własnych i zastanych, a przede wszystkim ich analiza, są wypracowaną „wartością dodaną” całego projektu doktorskiego Dariusza Czekaja. Dostrzegam też znaczący nakład pracy dydaktycznej Pana Profesora Eugeniusza Moczuka i promotor pomocniczej Pani Doktor Anety Baranowskiej.

Zakładam, iż publiczna obrona utwierdzi moją krytyczną, ale i pozytywną ocenę całego doktoratu, będę zatem wnioskował o jego wyróżnienie.

Podsumowując swoją recenzję, wskazuję, iż zrealizowany projekt doktorski spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 z późn. zm.), co kwalifikuje mgr Dariusza Czekaja do uzyskania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne. Stawiam wniosek o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jean-Louis

